

propietats comparables (nitre o crisocol·la o un mer carbonat de sosa), veg. l'estudi publicat a *Isis*, volum XII, 43; cf. Ibn Albaitar, 52, que anomena *bauraq* la mateixa substància. Veg. més documentació àrabi-ga en Dozy, *Suppl.* I, 74b, i la bibliografia que vaig 5 citar en el DCEC.

Bauráq és la forma de l'àrab magrebí, *búraq* és la forma de l'àrab oriental, *burah* 'nitre' la del persa.¹ La forma internacional moderna *borax* sembla ser llatinització internacional del nostre arabisme català; Laguna († 1560) ja diu que els apotecaris en deien *borax* en el baix llatí d'aquell temps; del català o directament de l'àrab passaria al castellà: allí apareix per primera vegada en l'Atxipreste de Talavera, any 1438, que havia viscut a Catalunya i usa tants mots catalans o acatalanats: ell usa una grafia *boráx* amb -r- senzillà igual que la *Conexensa de les spícies*; després en castellà es llegeix *borráx* en els Ss. XVII i XVIII, i ja «*aborrax* o *atincar*: chrisocol·la; santra» en Nebrija. Vista la data antiga del mot en les llengües 20 hispàniques, i tractant-se d'un arabisme, no és probable que prenguessin el mot de l'it. *borrace*, com digué Baist, *RForsch.* IV, 391, sinó a la inversa. *Borraix* és encara la forma que registren els diccionaris Torra, Belv. i Lab., 1839, però popularment s'ha dit molt 25 *borràs* (*AlcM*), forma avui arraconada pels entesos, que tendeixen a usar només la forma sàvia (el *DFA*, ja no registra més que *borraix*, preferint-li, però, *bòrax*).

DERIV.: *Bor* [*boro*, 1868, *SLitCosta*; *bor*, 1905, Buibena; cf. angl. *boron* des de 1812] prengué aquest 30 nom científic del *bòrax*, del qual s'extrau aquest metallòide; *bòric* [1868, *SLitCosta*]; *boricina*; *borur* [-uro, 1868]; *borat*. *Boracita* [1868, op. cit.]. *Boral* + *Borraixera* [«caixa de llautó amb un broc, dins de la qual los argenters fiquen los polvos de *borraix* o els de marfil cremat, y els llauners los de pega grega», 1868, op. cit.].

CPY.: *Arriboràs* nom d'un medicament només esmentat per Bernat Metge c. 1390 en *Medicina de tot mal*, 54: «e si hi mesclats *arriboràs* / millor sabor hi trobaret»: és probable que es tracti en efecte d'un compost de l'antic *borraix*, mod. *borràs*, que en efecte sempre fou usat molt en medicina, i ha estat objecte de moltes mescles amb altres substàncies, com les que esmenten i un poc descriuen els textos de les *Flos de Medicina* i de la *Conexensa de les Spícies* extrac- 45 tats per *AlcM*; no crec doncs que sigui un mot inventat, com diu aquest; és veritat que el context és molt irònic, i per això podria ser que el primer component fos un mot com *arriet*, *arriot* 'ase', *arrienc* 'grosset' (o sigui en definitiva la interjecció *arri*); també, però, es podria tractar de quelcom més seriós, com l'àrab *ar-ribés* 'groseller, ribet', usat realment per atenuar amb un poc de dolçor i acidesa de la grosella 55 el mal gust del *bòrax*.

¹ Potser per l'aspecte brillant i cristallí del salnitre o nitre, cf. l'arrel indoeur. *bh̥er/bh̥or-/be-bh̥ro-* 'brillant, marró clar', especialment usat com a nom del castor per la seva pell: avèstic *bawra-*, 'castor', 60

scr. *babhr̥ub* 'moreno, rogenic', nepalès *bburo* 'bru', Pok., *IEW*, 137 (és l'arrel d'on ve el nostre germanisme *bru* i el nostre nom antic del castor *bebre*, d'origen cèltic). En tot cas és segur pels testimonis reunits per Dozy que l'àrab rebé aquest nom del persa, on la derivació en *-ak-*, freqüent en pelví i irani mitjà, es torna fonèticament *-ah* en persa modern. El punt de partida de l'àrab deu ser doncs l'irani mitjà. Realment com a nom del castor el *bawra-* de l'Avesta apareix canviat en *bavrak* en pelví (Neyberg, *A Manual of Pahlavi*, vol. II, pàgina 45). Tanmateix haurem de deixar l'etimologia del nom del nitre en persa en mans dels especialistes, car també s'haurà de tenir en compte l'adjectiu *burāg* «cutting, sharp», registrat per MacKenzie (*A Concise Pahlavi Dict.*, 20), que correspon a dialectes iranics mitjans de data més tardana, i que pertany a la família del pazend *bridan*, pelví ant. *britan* (Nyberg, p. 50), avè. *brāy-*, pertanyent a una altra arrel indoeuropea, la que hem estudiat a propòsit de BORA (llavors s'hauria arribat a 'salnitre' pel seu aspecte de vidre o cristall tallant).

Borball, *borbollaire*, *borbollar*, *borbolleig*, *-ejar*, a *borbollons*, V. *bombolla* (nota).

BORBORIGME, pres del gr. *βορβορυγμός* id. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*. En grec ja l'usen els escriptors de medicina, com Hipòcrates. Allí és un mot onomatopèic de creació imitativa, no sense relació amb els més generals *βόρβορος* 'llot, fangar', que alludeix també al so d'una massa semilíquida que hom petja o remena, i els seus diversos derivats (*βορβορώδης* 'fangós', 'terbol', etc.), so amb el qual té certa analogia el dels budells. En llatí es troba alguna vegada una alteració *borborismus* que també fou imitada al principi en català.

Borbull, V. *bombolla* (nota)

BORD I, 'bastard', adjectiu i sovint substantiu, provinent del ll. vg. *būrdus* 'mul; bèstia borda de cavall i somera', mot ja usat en l'Antiguitat si bé estrany a la llengua correcta i al llatí tradicional, d'origen foraster però de procedència incerta. □ 1.ª doc.: des dels orígens literaris (1204, *AlcM*, etc.).

També apareix en Llull i en tots els nostres escriptors clàssics de l'Edat Mitjana, vegeu-ne moltes cites en els *DBal.* (s. v. *bort*), *DAG.*, *AlcM.*; en especial és freqüent en Cerverí de Girona, Guillem de Cervera i Eiximenis, que no foren pas piadosos amb ells; figura en una de les octaves o quartetes que Eiximenis reproduí en les seves profusacions del *Llibre de les Dones*, si bé aquesta la deixà intacta (sense advertir que era vers, però no fent-hi cap canvi): «may donzella de cort / no li plach per muyller, / ne jamás carn de tórt / no li féu bon saber, / ne per null temps hom *bort* / li féu a son plaser, / ne home qui fops sort / no fo bon escuder».¹

Avui l'ús del mot en el seu sentit propi resta viu